

ลำคอนสะหวัน: อัตลักษณ์การแสดงดั้งเดิมแขวงสะหวันนะเขตในยุคจินตนาการใหม่
ของ สปป.ลาว

Lam Kon Sawan: Identity of Traditional Performing Arts
in Savannakhet in the Period of the New Economic Mechanism,
Lao Pdr

สิริยาพร สาลีพันธ์¹
Siriyaporn Saleepun

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง การแสดงพื้นถิ่น : อัตลักษณ์และการปรับปรนทางวัฒนธรรมยุคจินตนาการใหม่ แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) อัตลักษณ์การแสดงแบบดั้งเดิมของลำคอนสะหวัน 2) การแสดงคอนสะหวันหลังการปรับปรนทางวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่ มีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ได้ผลการวิจัยดังนี้ 1) อัตลักษณ์การแสดงลำคอนสะหวัน แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว โดยปราชาญ์ (หมอลำ) ได้มีการแต่งบทกลอนพรรณนาความงามของธรรมชาติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และความรัก จังหวะทำนองเป็นไปตามสำเนียงของท้องถิ่นแขวงสะหวันนะเขต โอกาสในการถืองานเฉลิมฉลองในเทศกาลประเพณีเมื่อเกิดความสนุกสนานมีการพอรำไปตามจังหวะมีท่าพอรที่เป็นอิสระเป็นธรรมชาติ เนื่องจากเป็นมรดกภูมิปัญญาจึงมีการเรียนรู้จดจำสืบต่อกันมา 2) การขับลำคอนสะหวันประจำถิ่นได้ลดบทบาทลงตามเหตุการณ์ทางการเมือง ตั้งแต่ยุคอาณานิคมฝรั่งเศส ยุคสังคมนิยม มาจนถึงยุคจินตนาการใหม่ พ.ศ. 2529 มีการผ่อนปรนแต่ละท้องถิ่นมีการรื้อฟื้นภูมิปัญญา แต่เนื้อหาถูกควบคุมเกี่ยวกับการสร้างชาติ การสื่อสารประชาสัมพันธ์ตอบสนองรัฐ คุณธรรมจริยธรรม และการเกี่ยวพาราฮี ระหว่างคู่ขับร้อง ทำนองร้องยังคงเอกลักษณ์ดั้งเดิม มีการปรับปรนในด้านการแต่งกาย เครื่องดนตรีและการพอรำ ในภาพรวมถึงแม้จะมีร่องรอยของความเป็นท้องถิ่นแต่แนวโน้มที่เปลี่ยนไปตามสมัยนิยม ภายใต้ยุคดิจิทัลที่นำสื่อภายนอกเข้ามาภายในวัฒนธรรม แต่ในทางกลับกันสื่อก็สามารถสื่อสารและ

Received: 2023-06-12 Revised: 2023-07-17 Accepted: 2023-07-21

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรสาขาวิชาวัฒนธรรม ศิลปกรรม และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น Doctor of Philosophy Student of Fine and Applied Arts, Division of Culture Fine Arts and Design, Faculty of Fine and Applied Arts, Khon Kaen University, Khon Kaen, Thailand Corresponding Author e-mail: gobgab-saleepun@hotmail.com, ssgobgab@gmail.com

เผยแพร่วัฒนธรรมด้านการแสดงให้แพร่กระจายออกไปอย่างไร้ขีดจำกัด ซึ่งมีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยมที่สอดคล้องกันด้วยเช่นกัน

คำสำคัญ (Keywords): ลำคอนสะหวัน; แขวงสะหวันนะเขต; อัตลักษณ์; การแสดง; นโยบายจินตนาการใหม่

Abstract

This article is part of a research paper entitled “The Folk Performing Arts: Identity and Cultural Adaptation in The New Economic Mechanism in Savannahket Province, Laos (PDR).” The objectives of this research were to study 1) Identity and tradition performing arts of Lam Kon Sawan 2) Cultural adaptation in the New Economic Mechanism. The Data from documents and fieldwork were analyzed and presented through descriptive analysis. The results are as follows. 1) Identity of Lam Kon Sawan has fixed lyrics and melodies, and the lyric composition corresponds to the melody. The local scholars have composed poems depicting natural beauty, traditions, and love. The rhythm of the melody varies according to the local accents. The performing opportunity is a celebration in the traditional festival when there is a dance accompanied by the rhythm. There is a fun dance because it is a heritage of wisdom that has been learned and remembered. 2) The role of local singing diminished following political events during the French colonial era, and the socialist era, until the New Economic Mechanism. In 1986, there was an adaptation for each locality. There was a revival of local wisdom, especially four types of singing, but the lyrics were still limited to the national creation, moral ethics, and courtship between singing partners. The melody still retains its original identity. There were adaptations in dressings, musical instruments, and melodies. Overall, even though there were traces of locality, trends have changed in popularity related to cultural, religious, economic, and educational factors in the digital age that brings external media into the culture. On the other hand, the media can spread the performing culture widely, which is related to capitalist economic development. In summary, this research can be used as conservation data and analytical guidelines for the protection of cultural heritage.

Keywords: Lam Kon Sawan; Savannahkhet; Identity; Performing Arts, The New Economic Mechanism

บทนำ (Introduction)

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นประเทศหนึ่งในสมาชิกกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง(GMS) มีชายแดนติดกัน 5 ประเทศ มี (จำปาทอง โพธิ์จันธิราช, 2551) มีการแบ่งเขตการปกครองแบบระบอบสังคมนิยม โดยมีพรรคการเมืองเพียงพรรคเดียว คือพรรคประชาชนปฏิวัติลาว มีประธานพรรคเป็นประมุขของประเทศเรียกว่า ประธานประเทศ ส่วนนายกรัฐมนตรีเป็นประมุขของฝ่ายบริหาร แบ่งการปกครองออกเป็น 18 (จังหวัด) คือ 1.นครหลวงเวียงจันทน์ 2.แขวงเวียงจันทน์ 3.แขวงหลวงพระบาง 4.แขวงหลวงน้ำทา 5.แขวงอุดมไซ 6.แขวงบ่อแก้ว 7.แขวงพงสาลี 8.แขวงหัวพัน 9.แขวงเชียงขวาง 10.แขวงไชยบุรี 11.แขวงบอริคำไซ 12.แขวงคำม่วน 13.แขวงอัตตะปือ 14.แขวงจำปาสัก 15.แขวงเซกอง 16.แขวงสาละวัน 17.แขวงไชยสมบурณ์ และ 18.แขวงสะหวันนะเขต (วีรยุทธ สีหลิ้ว, 2559)

สปป.ลาว เป็นประเทศที่มีวัฒนธรรม และประเพณีที่หลากหลาย วัฒนธรรมที่เห็นเด่นชัดได้แก่วัฒนธรรมทางภาษา ภาษาที่พบแบ่งออกเป็น 4 ตระกูลภาษา คือ 1.ตระกูลภาษาจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan) 2.ตระกูลภาษาออสโตรเอเชียติก (Austro-Asiatic) 3.ตระกูลภาษาไตกะไต (Tai Kadai) และ 4.ตระกูลภาษามลายูโพลินีเซียน (Malayo-Polynesian) โดยกลุ่มตระกูลภาษาที่มีการใช้มากที่สุดได้แก่ ตระกูลภาษาไตกะไต (ปณิตา สระวารีย์, 2559) ในบรรดาชนเผ่าที่อาศัยอยู่ใน สปป.ลาว มีจำนวน 49 เผ่า โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่างภูเขาและที่ราบระหว่างหุบเขา โดยอยู่รวมกันหลายเผ่าพันธุ์ ได้แก่ ชนเผ่าในกลุ่มภาษาไท-ลาว ชนเผ่าในกลุ่มภาษาม้ง-เย้า ชนเผ่าในกลุ่มภาษาทิเบต-พม่า ชนเผ่าในกลุ่มภาษามอญ-เขมร ชนเผ่าในกลุ่มภาษาเวียด-เมือง และชนเผ่าในกลุ่มภาษาฮ่อ ชนกลุ่มที่พูดภาษาไท-ลาวมีจำนวนมากที่สุด ซึ่งจัดอยู่ในกลุ่มตระกูลภาษาไตกะไต ด้วยเหตุนี้ทำให้ชาวลาว และชาวอีสานของประเทศไทยถือได้ว่ามีศิลปะและวัฒนธรรมร่วมกัน จึงทำให้ศิลปวัฒนธรรมมีความเหมือนและความคล้ายคลึงกันมาก ตั้งแต่ภาษา ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงทางวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นในเรื่องภาษาและวรรณกรรม ร่วมกับชาวอีสานของประเทศไทย คือ เป็นการแสดงขับลำ(ร้องหมอลำ) และใช้เครื่องดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์คือแคนเป็นเครื่องดนตรีประกอบหลัก การแสดงของชาวลาวที่เป็นการขับลำนั้นมีชื่อเรียกและทำนองตามพื้นที่ ดังนี้ ได้แก่ การเรียก “ขับ” จะอยู่ทางเหนือจากเวียงจันทน์ขึ้นไป ได้แก่ ขับริมขับห่มหลวงพระบาง ขับซำเหนือ ขับไทดำ ขับโสม ส่วนล่างจากนครหลวงเวียงจันทน์เป็นต้นมาเรียก “ลำ” ในทางภาคใต้ ได้แก่ ลำกลอน ลำมหาไซ ลำคอนสะหวัน ลำภูไท ลำบ้านซอก ลำตั้งหวาย ลำสาละวัน และลำสีพันดอน เป็นต้น

แขวงสะหวันนะเขต เป็นหนึ่งในแขวง(จังหวัด) ของ สปป.ลาว จึงทำให้ศิลปวัฒนธรรมทางด้านการแสดงบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ตัวตนได้อย่างชัดเจน ซึ่งการแสดงประจำแขวงสะหวันนะเขตที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ประจำพื้นที่สำคัญคือ ลำคอนสะหวัน ซึ่งมีถิ่นกำเนิดมาจากแขวงสะหวันนะเขต อัตลักษณ์ที่สร้างให้สะหวันนะเขตเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับกันทั่วไปก็คือมีวัฒนธรรมการขับลำ สืบทอดทางวัฒนธรรมกันมาอย่างยาวนานรุ่นต่อรุ่น (คำสิทธิ์ พรหมมะจัน, 2560 : สัมภาษณ์) และเกิดการสร้างสรรค์ต่อยอดจากภูมิปัญญาดั้งเดิมของคนในพื้นที่มีการเรียนรู้สืบ

ต่อกันมากขึ้น ส่งผลให้การผลิตและการสร้างรายได้ของชุมชนกำลังถูกผนวกเข้ากับเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากขึ้นด้วย จึงได้ให้ความสำคัญในบางด้าน โดยเฉพาะด้านการบริโภควัตถุดิบที่ทำให้ความสำคัญกับเงินตรามากกว่าการสร้างกลไกพื้นฐานจากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่แล้ว (เกษม มานะรุ่งวิทย์, 2559) ดังนั้นชุมชนต้องมีการปรับตัวในการผลิตสินค้าและบริการ โดยการนำวัฒนธรรมชุมชนที่มีอยู่สร้างรายได้เชื่อมโยงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงไปของสังคมโลกในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคโลกาภิวัตน์ จึงทำให้เกิดการปรับปรนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่เป็นมรดกตกทอดของผู้คนทุกกลุ่มชนมาโดยตลอด ต่างต้องมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะยุคใดสมัยใดก็ตาม เพื่อให้เกิดความสมดุล สามารถอยู่รอดในสภาวะสิ่งต่าง ๆ รอบด้านที่ได้เปลี่ยนแปลงไป เช่น การต่อสู้เพื่อปรับปรนทางวัฒนธรรมให้สามารถแก้ไขปัญหาตามความจำเป็นใหม่ ๆ ทางเศรษฐกิจ และสังคม ในด้านความเจริญทางด้านวัตถุ เทคโนโลยี ทัศนคติ ความนิยมของผู้คนก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไป ในด้านของการแสดงก็เช่นกัน แม้การแสดงพื้นถิ่นของแขวงสะหวันนะเขตอย่างการขับลำคอนสะหวัน จะยังได้รับความนิยมอยู่มากในสปป.ลาว แต่ก็ยังต้องปรับตัวไปตามความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกาภิวัตน์ด้วย

จากความสำคัญข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาในประเด็นหัวข้อที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการแสดงพื้นถิ่นอย่างลำคอนสะหวัน อันแสดงถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นประจำแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว และการปรับปรนทางวัฒนธรรมด้านการแสดงในยุคจินตนาการใหม่ เพื่อเป็นฐานข้อมูลสะท้อนมรดกภูมิปัญญาอันมีคุณค่าต่อการนำไปใช้ในการอนุรักษ์สืบสาน และการพัฒนาองค์ความรู้ให้เหมาะกับยุคสมัยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives)

1. อัตลักษณ์การแสดงลำคอนสะหวันแบบดั้งเดิม
2. การแสดงคอนสะหวันหลังการปรับปรนทางวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

วิธีดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ออกแบบขั้นตอนตามระเบียบวิธีวิจัยเอาไว้ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาด้านเนื้อหาเอกสาร เนื้อหาเกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับการแสดงของหมอลำ ความสำคัญของการแสดงหมอลำ แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษา

ขั้นตอนที่ 2 สำรวจพื้นที่วิจัย เลือกพื้นที่หลักที่ทำการศึกษาแขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว วิธีการดำเนินงาน 1) สำรวจข้อมูล 2) เก็บข้อมูลภาคสนาม 3) สันทนากลุ่ม 4) จัดระบบข้อมูล รวบรวมผลงาน คัดสรรผลงานสำหรับเป็นต้นแบบในการวิเคราะห์

ขั้นตอนที่ 3 ศึกษาข้อมูลสำคัญจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่มคือ ผู้รู้ (Key Informant) ผู้ปฏิบัติ (Casual Informant) กลุ่มให้ข้อมูลผู้ชมผู้ฟังทั่วไป (General

Informant) ตามประเด็นวิจัยด้วยวิธีการ 1) สังเกต 2) การสัมภาษณ์ 3) การสนทนากลุ่ม 4) ศึกษาติดตามผลเพิ่มเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือและวิธีการการศึกษาครั้งนี้ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม โดยมีการบันทึกการสาธิตการแสดงขับลำคอนสแหว่น เพื่อรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 5 การรวบรวมข้อมูลแบ่งออกเป็นด้านเอกสาร ด้านภาคสนามรวบรวม บทกลอน บทกลอนบอกเล่าจากผู้รู้ในพื้นที่วิจัย พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะลงพื้นที่ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นวิจัยที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ การสังเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ทำการจัดหมวดหมู่ข้อมูล นำเสนอตามกรอบแนวคิดอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัยและนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ลำคอนสแหว่น

ลำคอนสแหว่น เป็นศิลปะการแสดงประจำท้องถิ่นของแขวงสะหวันนะเขต คำว่า “คอน” จะกร่อนมาจากคำว่า “นคร” เช่น คำว่า “นครราชสีมา” ก็กลายเป็น “คอนราช” “คอรราช” หรือ “โครราช” เป็นต้น คำว่า “สะหว่น” คำเต็มก็คือ “สะหว่นนะเขต” นั่นเอง อาจารย์คำสิด พรหมมะจัน (สัมภาษณ์: 2562) นักวิชาการฝ่ายงานแถลงข่าววัฒนธรรมและท่องเที่ยว ประจำแขวงสะหวันนะเขต อีกทั้งเป็นศิลปินพื้นบ้านและนักประพันธ์เพลง (ครูเพลง) ได้ให้สัมภาษณ์แก่ผู้วิจัยในเรื่องประวัติความเป็นมาของการขับลำประจำแขวงไว้ ดังนี้ “ลำคอนสแหว่น” เป็นวรรณกรรมขับลำพื้นถิ่นประเภทหนึ่งที่มีมาแต่โบราณ เป็นประเพณีขับลำจากจุดเริ่มต้นเป็นบทสวด คำสอนตามหนังสือผูกไบลาน จนมาถึงการขับลำแบบมีทำนองการเอื้อยตามสำเนียงภาษาของกลุ่มบรรดาชนเผ่าต่างๆ จนได้รับความนิยมและร้องลำกันอย่างแพร่หลายในกลุ่มบรรดาชนเผ่าคนพื้นถิ่น และมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ จนเป็นมรดกอันล้ำค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมของชนชาติ ที่มีนักประพันธ์วรรณกรรม ศิลปินคนเก่าคนแก่แต่ครั้งเก่าก่อนสมัยบรรพบุรุษได้สร้างมา การขับลำประเพณี ยังได้รับความสนใจ และก็ยังได้รับความนิยมกันเป็นอย่างมาก จึงทำให้การขับลำกลายเป็นสัญลักษณ์ทางด้านศิลปวัฒนธรรมของแขวงสะหวันนะเขตอย่างแท้จริง พร้อมกันนั้นก็ยังมี การสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ภาพที่1 หอไตรกลางน้ำ วัดหนองลำจันทร์ เมืองจำพอน สถานที่เก็บรวบรวมหนังสือผูกใบลาน
เก่าแก่

มีวรรณกรรมโบราณที่สำคัญนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์รุ่งเรือง

1.1 กลอนลำคอนสะหวัน

กลอนลำคอนสะหวันมีลักษณะเป็นกลอนเย็นประกอบด้วยกลอน 3 ส่วนคือ 1) กลอนขึ้น
2) กลอนหลัก และ 3) กลอนลง กลอนขึ้น มักเป็นการกล่าวทักทายคล้ายกับการโอลำของหมอลำ
กลอนทางภาคอีสาน ซึ่งลำคอนสะหวัน มักขึ้นคำว่า “อ่อน อ่อน แก้ม น่อง อ่อน อ่อน คอนสะหวัน
สิมายาม เทื่อละยาม ให้จำไว” กลอนหลัก จะเป็นเนื้อหาสาระของกลอนลำ เช่น การถามไถ่ การใช้
ชีวิต ศีลธรรม นิทาน อื่น ๆ อาจมีจำนวนหลายบทไม่ตายตัว มักมีคำว่า “มีอนี้” และคำว่า “นี่
ແหลว” เป็นคำสร้อย ส่วนกลอนลงจะประกอบด้วยวรรคสั้น ๆ คือคำว่า “โ้อ ละน้อ” ดังตัวอย่าง
กลอนลำคอนสะหวัน ต่อไปนี้

ตัวอย่างกลอนลำคอนสะหวัน โดย หมอลำรัศมี กะลอทอง

ใหม่ ๆ คั้นแก้มอายใหม่ ๆ ไผ่ลือนั้นบ้านน่องพ่อแม่นางนั้นทางบ้านชายเอย ไผ่ลือนั้น
ชมซ้อน นอนเวินให้พอเบิ่ง ไผ่ลือนั้นต่างเถิง เคียงซ้อนหม่อมพระนาง บอกว่า เดือนสิบเอ็ดหัวลม
ต้อง เดือนสิบสองหัวลมตัว ยาว ๆ ลมนี้พัดไม้ หัวใจน่องนั้นวีวอน จังว่า รัศมีนั้นหม่อมน่อง ฟัง
เสียงอายนั้นเอ็นตัว แผลงประโยคตางเถलग หัวใจน่องสิเป็นวินคั้นปิ่นน่านคำเว้า ชายเอย ยาม
ทั้งหลายเพินมาเว้า สามาเมาน้ำท่า ยามทั้งหลายเพินเปือม้วนคั้นนวลน่องเปือบ่นา บอกว่าถ่าว่า
เป็นน่องตั้งเว้า กะฮ้อยส่วนพันลื้อวานนั้นนางมี จังได้มาโฮมพ้อชายเอยน่องลือนั้นไขข้อไขคำเว้า
ต่อพื่อน่องนี้เนาอยู่กำคั้นแดนพุนจ้งแม่นไกลจ้งว่ารัศมีนั้นหม่อมน่อง เปรียบคือดวงน่องดอกไม้ ที่เกิด
อยู่นั้นทางดอย มีแต่คอยนั้นทางพุน ลิบานซุ้ให้หน้าก้านชายเอยดอกกลิ่นบานนั้นใบอ้า อันไขเพ
ออกเป็นกลีบส่งเกสรนั้นสอดส่องประสงค์อายมาเขยชมจ้งว่าชายเอยพื่อนน่องอ้ม อย่าให้จ่มนั้นนำ
หลาย

ชายเอ๋ยฟังกรรมชายเว้าหวานเป็นเลาเข้ามาใส่หวานหัวใจจ้าว ๆ หัวใจเอาเข้าบ่อนนอน มีมอมบ่มีมอมมอญลีเหลืองหล่ามีปลาคนบ่มีว่าหญ้าป้อมปลาช่อนบอนใต้ คิดเด้น้องนี้คิดเจ้ามักอ้ายตั้งแต่เกิดมาเป็นคน บ่เคยตำว่าสายตาผ่านมามาหลายแล้วมาเด้อ มาเด้ออ้าย หมอแคนให้เจ้าเป่าออยเอาบ่าวเจ้าผู้ฮู้ หมอฮอยออยเอาฮู้เจ้าผู้นี้มววนให้เจ้าช่วยอวน (ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยะ) ชายเอ๋ยคำเจ้าต้นดอกหอม ทางใต้หอม ให้เจ้าป้อมเข้าใส่ ให้ได้เห็นบ่อนเค้ากกเหง่างามหมากขามกินปลาให้อ้ายซอมดูกำ คาคอสิลำปาก ออยากกินของเพิ่นห้าม ถามซื่อจั่งแม่นแนว คันสิ คันสิเอวว่ากับน้องให้ถามใจเจ้าดูก่อน คันว่าใจคักแล้วให้ถามแก้วพ่อแม่มา เพิ่นสิยินว่าดีพร้อมยอมตามหรือว่าบ่คันว่าแม่พร้อมดีแล้วจั่งค่อยเอา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยะคันสุกกี้ให้มันกินได้ แต่งไทยชวนให้หล่น คันว่า คันว่าหล่นชวนแล้วยงย้อยอ้ายมี บัดนี้เฮาหากปรี่กว่าสาเว้านำกันหลายประโยค เป็นจั้งซอคน้องข้างปางนี้กะจั้งเห็นกะแต่เป็นสาวขึ้นเห็นชายมาหลายซ้า บคตินำจั้งซิปางนี้อยู่บ่เป็น คันอยาก คันอยากเห็นว่าของแท้ ให้มาขอแม่มีออื่น น้องสิหาว่าผู้เฒ่ามาเว้าว่ากล่าวจา สิไปบอกเจ้าแม่ป้ากับแม่ย่าเจ้าสายบัวทั้งพ่อลุงว่าอินตาพ่อใหญ่มาคนฮู้ให้มาเป็นประธานตั้งฟังคดีของพี่ ติราคาว่าพริ้วพร้อมประมาณมือละส่งตอง โอละนอ

1.2 เครื่องดนตรีและทำนองลำคอนสะหวั้น

ลำคอนสะหวั้น มีลักษณะทำนองที่เย็น จังหวะกลองใช้จังหวะภูไท ใช้แคนเป็นตัวดำเนินทำนองหลัก และมี พิณ ซอบัง กลองหาง ฉิ่ง ฉาบ และไม้ก๊ับกับบ่ร่วมผสมวงดนตรี ซึ่งเครื่องดนตรีทั้งหมดคล้ายคลึงกันกับเครื่องดนตรีพื้นบ้านในภาคอีสานของไทย ทั้งนี้เป็นเพราะปัจจัยทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างกันทำให้โครงสร้างทางวัฒนธรรมดนตรีมีความเหมือนกัน แต่จะแตกต่างกันตรงที่ทำนองลำ ที่เป็นตัวบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างบนพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นการสร้างภาพตัวแทนเพื่อนำเสนอตัวตนให้เป็นที่รู้จัก ทำให้ชื่อ “ลำคอนสะหวั้น” แห่งเมืองจำปอน ปรากฏขึ้นท่ามกลางภาพที่แสดงให้เห็นถึง อัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มชน ที่ต้องการชี้ให้เห็นว่าแขวงสะหวั้นนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดนตรีและการแสดงที่มีความแตกต่างจากกลุ่มวัฒนธรรมอื่นอย่างชัดเจน

1.3 การฟ้อนลำคอนสะหวั้นแบบดั้งเดิม

การฟ้อนประกอบทำนองการขับลำคอนสะหวั้น ซึ่งเป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของแขวงสะหวั้นนะเขต สปป. ลาว โดยมากเนื้อหาของกลอนลำจะเป็นการเกี้ยวพาราสีระหว่างหนุ่ม-สาว ด้วยการตอบโต้กลอนลำหรือพญาที่มีการกล่าวหยอกล้อเป็นสำนวนอุปมาอุปไมยเปรียบเทียบความงามของฝ่ายหญิงกับความงามตามธรรมชาติในเวลาที่ยฝ่ายชายเกี้ยวพาราสี หรือจะเป็นเนื้อหาอื่น ๆ เช่น สุภาษิตคำสอน นิทานพื้นบ้าน การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ข่าวสาร หรือเชิญชวนท่องเที่ยว เป็นต้น

ผู้วิจัยได้ศึกษาและถอดแบบองค์ความรู้ทำนองประกอบทำนองลำคอนสะหวั้นจากต้นแบบคือ หมอลำรัศมี กะลอกทอง เป็นหนึ่งในศิลปินหมอลำที่มีความเชี่ยวชาญ มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในท้องถิ่น แขวงสะหวั้นนะเขต โดยมีทำนองที่เป็นอัตลักษณ์ในแบบดั้งเดิมต้องเป็นการนั่งลำตามประเพณี โดยมีท่วงทำนองร่าอย่างเป็นอิสระ วาดแขนเป็นวงกว้างสลับกับแบบลำตัวข้าง และมีการ

พ่อนรำตีบทเพื่อให้ความหมายสอดคล้องกับเนื้อร้องของกลอนลำ เช่น ชี้มองไปด้านหน้า
จินตนาการถึงภูเขา ป่าไม้ ทิวทัศน์ หรือกล่าวถึงตัวเองก็จะชี้หรือแบบมือแนบอกเข้าหาตัวเอง และ
การแสดงความเคารพ ทักทายผู้ชม ก็จะพนมมือ เป็นต้น

ภาพที่ 2 การนั่งลำคอนสะหวັນแบบดั้งเดิมตามประเพณี แสดงสาธิตโดย หมอลำรัศมี กะลอทอง

2. ลำคอนสะหวັນกับการปรับปรุงนทางวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่

พื้นที่แขวงสะหวັນนะเขตและพื้นที่ทางภาคใต้ของ สปป. ลาว ในอดีตเป็นพื้นที่ที่ได้รับผล
พวงจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ อันมีผลมาจากความยุ่งยากลำบากของเหตุการณ์ทางการเมืองในอดีต
ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อศิลปะการดนตรีและการแสดงพื้นบ้านในท้องถิ่น ในช่วงสงครามอเมริกา
กลุ่มฝ่ายซ้ายแนวลาวยุคแรก ภายหลังกลุ่มฝ่ายซ้ายแนวลาวยุคแรกภายใต้การควบคุมของคณะ
ปฏิวัติที่เป็นพันธมิตรสำคัญกับพรรคคอมมิวนิสต์เวียดนาม ซึ่งก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2499 นับตั้งแต่ปี
พ.ศ. 2501-2515 ได้ทำการปลดปล่อยประเทศลาว โดยสามารถยึดพื้นที่ประเทศลาวได้จำนวน 2
ใน 3 ของพื้นที่ทั้งหมด หนึ่งในนั้นคือพื้นที่แขวงสะหวันนะเขต ซึ่งระหว่างนั้นได้ทำการจัดตั้งกอง
ศิลปากรขึ้นเพื่อทำหน้าที่จัดการแสดงที่สอดแทรกเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดทางการเมือง อันเป็นอาวุธ
สำคัญในการเผยแพร่แนวทางการเมือง อันนำไปสู่การปลุกระดมมวลชนให้เข้ามีส่วนร่วม
อุดมการณ์ทางการเมืองและการปกครอง โดยได้นำเอาเครื่องดนตรีกับการแสดงพื้นบ้านและดนตรี
สากลเข้ามาผสมผสานกัน บรรเลงเผยแพร่แนวทางของคณะปฏิวัติในอดีต ภายหลังจากกลุ่มฝ่าย
ซ้ายแนวลาวยุคแรกได้เข้ามาบริหารประเทศ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 ภายได้พรรค
ประชาชนปฏิวัติลาว ภายหลังจากได้มีนโยบายในการบริหารประเทศแบบระบบสังคมนิยม โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อความเสมอภาค ความเท่าเทียม มีผลให้เกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมภายในครั้งใหม่
และได้มีการจัดตั้งหน่วยศิลปวรรณคดีขึ้นประจำทุกหมู่บ้าน ภายได้แผนกแถลงข่าวและวัฒนธรรม
โดยมีจุดประสงค์เพื่อฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมของ

ชาติสู่สากล ซึ่งการละเล่นดนตรีพื้นบ้านในพื้นที่แขวงต่าง ๆ ถือได้ว่าเริ่มมีการเข้าสู่ระยะของการฟื้นตัวกลับเข้าสู่ภาวะปกติมากขึ้น และศิลปะดนตรีและการแสดงพื้นบ้านยังถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริการกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดภายในพื้นที่ทางสังคมของคนท้องถิ่นเรื่อยมา

การมีพื้นที่ทางวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดกับประเทศไทยและมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งผลให้ประเทศลาวมีการรับวัฒนธรรมจากฝั่งขวามแม่น้ำโขงค่อนข้างมาก จึงก่อให้เกิดการสร้างเพลงขึ้นมาใหม่โดยใช้แนวเพลงดนตรีพื้นบ้านมาแต่งผสมผสานกับแนวเพลงลูกทุ่ง และมีการเผยแพร่ผ่านช่องทางของภาครัฐ จนกลายเป็นแนวเพลงที่มีคนฟังจำนวนมาก แพร่หลายเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตผู้คน โดยเฉพาะคนชนบท สถาบันวิทยุ โทรทัศน์แห่งชาติลาว ก็เป็นสื่อที่ประชาชนทั่วไปติดตามฟังไม่น้อยกว่าช่องทางวิทยุโทรทัศน์ของทางฝั่งไทย เมื่อเพลงลูกทุ่งลาวสร้างความนิยมกระจายไปทั่วประเทศ ก็เริ่มมีระบบนายทุนเข้ามาจัดการวงการเพลงลูกทุ่งมากขึ้น เกิดศิลปินท้องถิ่นเกิดขึ้นในรูปแบบของธุรกิจบันเทิงร่วมสมัย มีการสร้างนักร้อง สร้างค่ายเพลง เดินสายการแสดงทั่วประเทศ และมีกระบวนการผลิตเพลงอย่างชัดเจน เกิดเป็นระบบอุตสาหกรรมบันเทิงร่วมสมัยขึ้นมา ดังนั้นพื้นที่แขวงสะหวันนะเขตจึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้ผลพวงจากการถูกใช้เป็นฐานการผลิตธุรกิจเพลงพื้นบ้านร่วมสมัย โดยใช้อัตลักษณ์ด้านดนตรีและการแสดงพื้นถิ่นเป็นตัวนำเสนอตัวแทนด้วยลำคอนสะหวัน ในการนำมาผลิตเป็นธุรกิจอุตสาหกรรมบันเทิงร่วมสมัย ในการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่าน การพรรณนาธรรมชาติ ชีวิตอันสุขสงบในชนบท ความรักของหนุ่มสาว ความงามของสาว หรือแม้แต่เป็นเครื่องมือรับใช้ตามนโยบายของรัฐสำหรับการแจ้งข่าวสาร วรรณคดี ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น ดังตัวอย่างเพลงร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงในลาว โดยผู้วิจัยได้เลือกนำเสนอตัวอย่างลำคอนสะหวัน ในเพลงโขนนาการตี ของหมอลำมุกดาวัน สันติพอน มีเนื้อหากลอนลำดังต่อไปนี้

2.1 กลอนลำคอนสะหวันหลังการปรับปรนทางวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่

กลอนลำ หรือเนื้อร้อง ผู้วิจัยเลือกนำเสนอลำคอนสะหวัน(เพลงโขนนาการตี ศิลปิน : มุกดาวัน สันติพอน) เพลงนี้พูดถึง การส่งเสริมคุณค่าทางโขนนาการที่จำเป็นต่อร่างกายเด็ก การกินอาหาร 5 หมู่ ตามหลักโขนนาการ ซึ่งจะเน้นจากความหลากหลายและสัดส่วนอาหารที่ที่ความสมดุล ซึ่งเด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของประเทศชาติ เป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตทั้งด้านร่างกายและสติปัญญา จึงควรได้รับการส่งเสริมพัฒนาการในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านโขนนาการ อันเป็นวัยที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่และเป็นกำลังของชาติ หากเด็กและเยาวชนได้รับการส่งเสริมทั้งด้านร่างกายและสติปัญญาได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม ก็จะทำให้เด็กมีการเจริญเติบโตอย่างเต็มที่ ดังเนื้อหาเพลงดังต่อไปนี้

ลำคอนสะหวัน โขนนาการตี (โขนนาการตี): มุกดาวัน สันติพอน

ฮี้ยะ ๆ ฮี้ยาฮี้ยะ ๆ ฮี้ยา โอละนอ แก้มอำท่า คันแก้มอ้ายเจ้าอำท่า กะแต่ถักอันกาตำ บมีไฟชีไปยาม มีแต่น้องผู้น้อย ๆ ยามแล้วห่างบ่เป็น ฮี้ยะ ๆ ฮี้ยา ฮี้ยะ ๆ ฮี้ยา บัดนี้ลำสิเว้าจ้อ ๆ พอให้อำอันหวนเห็น เป็นเรื่องโขนนาการ ให้ท่านฟังเด้อเจ้า คันว่าเถิงเมื่อยามเช้าเพลงายและค่ายคำ ไผ่ก้อเพียงพำพร้อม อาหารตุ้มต่อมพาเป็นเรื่อง ฮี้ยะ ๆ ฮี้ยา ฮี้ยะ ๆ

ฮียยา เพื่อให้มีกำลังแก่นกล้า เฮ็ดหน้าที่การงาน ลูกหลานเฮากะคือกัน สีเบ่งบานเบยแยม แยมได้มี
ภูมิต้าน ป้องกันไฟโกลพะยาด ทั้งสละหลายและฮอบฮู้ ชูขึ้นตั้งแต่เฮา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา ฮียยะ ๆ ๆ
ฮียยาซุมเฮาต้องได้ฮีบเฮงจ้าว ฟ้าวทะนุบำรุง หาอาหารมีคุณสูง เพิ่มพลังแสงกล้า ให้แก่แม่ถือพาบุตร
ตาเริ่ม อยู่ในคันฮอดเกิดใหญ่ จนลูกอายุได้ พันมีอนันยังดี ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา
เพราะว่าเด็กอยู่ในไละยะนี้ ต้องการเล่งสารอาหาร หากดูแลบ่ทันการ สีจอยโซโตล่า มันสมองขยาย
ซ้า กายาบ่สมล้ำ น้ำหนักหลุดสิต่ำเตี้ย เพี้ยล้ำและล่อยแสง Solo... (ร้อง) โพะชะนากานข้าวปา
อาหารการกินเข้าแลง ต้องฮู้จัดแจงให้ลูกให้หลานนั้นกินพอดี สิ่งที่สำคัญ การฮีบปะทานให้ถึถึวิธี
อาหารต้องมีส่วนบำรุงดีให้แก่ร่างกาย ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา คนไคลล่าสิได้กล่าวแจ้ง
แกลงใส่ให้จดจำ อำนาจการปกครอง ต้องช่วยแนะนำซี้ ขอให้ครอบครัวมีแผนเน้น เป็นเจ้ากานพร้อม
พ้ำ เลี้ยงล้ำแลลูกเต้าตามเป้าถึถึวิธี ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา นับแต่การกินการอยู่นี้ มี
หลักอนามัย ปลอดภัยในชีวิต พิษสารบ่ตกค้ำ วางคากหมายผลิตเพิ่ม เสริมอาหารให้ครบหมู่ ฮู้และ
ทำเทื่อละก้าว คราวหน้าหากสิดี ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา ฮียยะ ๆ ๆ ฮียยา คนฟัง พอแต่มาถึนี้ สีขอลา
เจ้าลงก่อน ขออวยพรให้พี่น้อง ยืนหมั่นคู่คู่คน ยืนหมั่นคู่คู่คนโอะละนอ...

2.2 เครื่องดนตรีและทำนองลำคอนสะหวันหลังการปรับปรนทางวัฒนธรรมในยุค จินตนาการใหม่

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบเพลง “โพะชะนากานดี” ของมุกดาวัน สันติพอน จะใช้
ดนตรีสากลเป็นตัวช่วยในการดำเนินทำนองเป็นหลัก เช่น พิณ แคน อีเล็กโทน กีตาร์ เบส กลองชุด
ฉิ่ง และฉาบ เป็นต้น ซึ่งส่วนมากมักจะใช้ “อีเล็กโทน” เป็นตัวควบคุมทำนอง เพลงลาวจึงเป็นที่
กล่าวขานกันว่าใช้อีเล็กโทนจนเป็นเอกลักษณ์ของเพลงลาว ทำให้ สะดุดใจผู้ฟัง ฟังง่าย ร้องง่าย จำ
ได้ง่าย เครื่องดนตรีในเพลงลาวร่วมสมัยนี้ก็ยังมีส่วนคล้ายคลึงกันกับเครื่องดนตรีในแนวเพลงลูกทุ่ง
ภาคอีสานของไทย แต่จะมีเอกลักษณ์ที่ต่างออกไปบ้างตามปัจจัยในด้านอื่น ๆ เช่น ด้าน เทคโนโลยี
เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม เป็นทำให้โครงสร้างทางวัฒนธรรมดนตรีมีการแพร่กระจายความคิดสู่กัน
แต่จะแตกต่างกันตรงที่ทำนองลำ ที่เป็นตัวบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างบน
พื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นการสร้างภาพตัวแทนเพื่อนำเสนอตัวตนให้เป็นที่รู้จัก ทำให้ชื่อ “ลำ
คอนสะหวัน” ในฐานะที่ถูกใช้เป็นส่วนหนึ่งในเพลงร่วมสมัย

รูปแบบทำนองลำคอนสะหวัน เพลง “โพะชะนากานดี” ของ มุกดาวัน สันติพอน ที่นำมาเรียบ
เรียงตามแนวเพลงร่วมสมัยใหม่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของทำนองดั้งเดิม แต่จะมีการเพิ่มทำนอง
เพลงลูกทุ่งอื่น ๆ หรือทำนองที่เรียบเรียงขึ้นมาใหม่มาผสมผสานเข้ากับลำคอนสะหวัน ก่อให้เกิด
ความแปลกใหม่และสร้างหลากหลายในแนวเพลงทำให้มีความน่าสนใจมากขึ้น ทั้งสำเนียง สีลา
งังหวะ อารมณ์ โดยทำงังหวะให้เร็วขึ้นกว่ารูปแบบดั้งเดิม ทำนองการร้องรูปแบบนี้ ส่วนใหญ่มักจะ
ขึ้นกลอนหลักและกลอนลง กลอนหลักคือเนื้อหาสาระสำคัญของเพลง คือการส่งเสริมการบริโภค
อาหารให้ถูกหลักโภชนาการ และมีการร้องสร้อยรับช่วงขึ้นบทเพลงคำว่า “เฮียยะ เฮียยะ เฮียยะ
เฮียยะ” ส่วนกลอนลงคือการลาหรืออวยพรแบบสั้น ๆ ประกอบด้วยวรรคสั้น ๆ สามคำ คือคำว่า
“โอะ ละ นอ” คำร้องจะประดิษฐ์การร้องเอื้อนไปตามทำนองบรรเลงของเครื่องดนตรี และมีบทร้อง

ซึ่งเป็นบทร้อยกรอง ทำนองทางร้องคลอเคล้าไปกับทำนองทางรับ หรือ ร้องอิสระได้ การร้องนี้ต้องถือทำนองเป็นสำคัญ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

การวิเคราะห์ตามแนวคิดของนิธิ เอียวศรีวงศ์ การปรับปรนทางวัฒนธรรม

การปรับปรนทางวัฒนธรรมในยุคจินตนาการใหม่ ของการแสดงลำคอนสะหวัน แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว ได้นำเอาสิ่งที่ปรากฏอยู่แล้วในพื้นที่และสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ มาผสมผสานเข้ากับสิ่งที่เหมาะสมที่คัดสรรมาจากภายนอกเพื่อปรับให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เช่น การประพันธ์เนื้อร้อง(กลอนลำ) การพ้อง และการดนตรี ซึ่งสาเหตุของการปรับปรนตามแนวคิดของ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ 8 ปัจจัย คือ 1) ปัจจัย 2) ทางภูมิศาสตร์ 3) ปัจจัยทางชีวภาพ 4) ปัจจัยทางเศรษฐกิจ 5) ปัจจัยทางการศึกษา 6) ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา 7) ปัจจัยทางด้านความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และ 8) ปัจจัยทางด้านความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น

การวิเคราะห์เนื้อร้อง(กลอนลำ) ลำคอนสะหวัน เพลงโพชะนากานตี

1. ปัจจัยทางชีวภาพ นำเสนอให้เห็นด้านกายภาพ จากเนื้อร้อง “โอะละนอ แก้มอำท่า คัน แก้มอำยเจ้าอำท่า กะแต่ถักอันกาค่า บมีไฟชีไปยาม มีแต่น้องผู้้น้อย ๆ ยามแล้วห่างบ่เป็น”

2. ปัจจัยการศึกษา นำเสนอให้เห็นการให้ความรู้ จากเนื้อร้อง “ฮี้ยาชุมเฮาต้องได้ฮีบเฮงจ้าว ฟ้าวทะนุบำรุงหาอาหารมีคุณสูง เพิ่มพลังแสงกล้า ให้แก่แม่ถือพาบุตรดาเริ่ม อยู่ในคันฮอดเกิดใหญ่ จนลูกอายุได้ พันมือนันยั้งดี ฮี้ยะ ๆ ๆ ฮี้ยะ ฮี้ยะ ๆ ๆ ฮี้ยะ เพราะเด็กอยู่ในโลยะนี้ ต้องการเร่งสารอาหาร หากดูแลบ่ทันการ สิจ่อยโซโตล่า มันสมองขยายซ่า กายาบ่สมล้ำ น้ำหนักหลุดสิต่ำเตี้ย เพี้ยล้ำและล่อยแสง” “โพชะนากานข้าวป้ออาหารการกินเข้าแลง ต้องฮู้จัดแจงให้ลูกให้หลานนั้งกินพอดี สิ่งที่สำคัญ การฮับปะทานให้ถักวิถี อาหารต้องมีส่วนบำรุงดีให้แก่อ่างกาย ฮี้ยะ ๆ ๆ ฮี้ยะ ฮี้ยะ ๆ ๆ ฮี้ยะ คนไคล่าสิได้กล่าวแจ้ง แถลงใส่ให้จดจำ อำนาจการปกครอง ต้องช่วยแนะนำชี้ ขอให้ครอบครัวมีแผนเน้น เป็นเจ้ากานพร้อมพ่า เลี้ยงล้ำแลลูกเต้าตามเป่าถักวิถี ฮี้ยะ ๆ”

3. ปัจจัยทางวัฒนธรรม นำเสนอให้เห็นถึงวิถีชีวิตออกไปทำงาน จากเนื้อร้อง “ฮี้ยา เพื่อให้มีกำลังแก่นกล้า เฮ็ดหน้าที่การงาน ลูกหลานเฮากะคือกัน สิเบ่งบานเหยแย้ม”

4. ปัจจัยทางด้านเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นำเสนอให้เห็นถึงความก้าวหน้า การผลิตเพิ่ม และการตรวจสอบสารพิษต้องใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากเนื้อร้อง “นับแต่การกินการอยู่มี มีหลักอนามัย ปลอดภัยในชีวิต พิษสารบ่ตกค้าง วางคากหมายผลิตเพิ่ม เสริมอาหารให้ครบหมู่ ฮู้และทำเพื่อละก้าว ครวหน้าหากสิดี ฮี้ยะ ๆ “

ข้อมูลข้างต้นพบว่าการแสดงขับลำคอนสะหวัน มีเนื้อหาของกลอนลำที่พรรณนาตามปัจจัยต่าง ๆ ตามแนวคิดการปรับปรนของนิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวไว้ดังนี้ 4 ปัจจัย ดังนี้ สภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ปัจจัยทางชีวภาพ ปัจจัยทางวัฒนธรรม ปัจจัยทางศาสนา จากทั้งหมด 8 ปัจจัย

2.3 ปัจจัยการปรับปรนที่เกี่ยวข้องกับทำนองและดนตรีลำคอนสะหวัน

พบว่า ปัจจัยของเศรษฐกิจ ในด้านทำนองลำเกิดปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจของการนำเสนอรูปแบบการใช้เทคโนโลยีเข้ามาและการส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับความทันสมัย ซึ่งตรงกับปัจจัยทางด้านการศึกษาก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เมื่อปัจจัยทางด้านนี้เกิดขึ้นส่งผลถึงการนำเสนอรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงทางด้านทำนองจากองค์ประกอบดนตรีมีอิเล็กทรอนิกส์และเครื่องดนตรีไฟฟ้า ทำให้มีความแตกต่างไปจากแบบดั้งเดิม และดนตรีจะมีการผสมผสานในรูปแบบเพลงลูกทุ่งและมีเวลาที่สั้นกระชับ มีความชัดเจนซึ่งต่างจากแบบดั้งเดิมที่มีทำนองหลักทำนองเดี่ยวเล่นกลับไปกลับมา ส่วนปัจจัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น เกิดจากความสัมพันธ์ดังกล่าวนำเสนอให้เห็นถึงความใกล้เคียงกับพื้นที่บริบททางสังคมในระดับของกลุ่มน้ำโขงสืบเนื่องมาจากทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขงมีการเปลี่ยนแปลงและการนำความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมอย่างใกล้ชิดในด้านของการทำงานและการอพยพผู้คนไปมาหาสู่กันจึงทำให้เกิดการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น

ด้านดนตรีพบปัจจัยทางเศรษฐกิจในด้านของงบประมาณทำให้เกิดกระบวนการของการจัดสรรจำนวนของเครื่องดนตรีและนักแสดง จากปัจจัยหลักทางด้านเศรษฐกิจทำให้เกิดการพบว่ามีปริมาณงบประมาณที่มากขึ้นก็สามารถที่จะจัดการทางด้านดนตรีเครื่องดนตรีและองค์ประกอบอื่น ๆ ได้มากขึ้นตามลำดับ ปัจจัยทางด้านการศึกษาก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีด้านดนตรีทำให้เกิดกระบวนการทางด้านการพัฒนาทางเครื่องดนตรีเป็นเครื่องดนตรีไฟฟ้าและอุปกรณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งทางด้านการคมนาคมทำให้เกิดการปรับปรนพัฒนาให้มากขึ้นจากเดิมปัจจัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น ด้านดนตรีทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเพื่อนบ้านเช่นประเทศไทยและประเทศลาวเกิดการสัมพันธ์เชื่อมระหว่างวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกัน มีการพัฒนาทางด้านดนตรี มีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นสะดวกรวดเร็วมากขึ้น

2.4 ปัจจัยการปรับปรนที่เกี่ยวข้องกับท่าฟ้อนของการแสดงลำคอนสะหวัน

ลักษณะท่าฟ้อน มีการเลียนแบบธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์ จากการนำเสนอรูปแบบจากปัจจัยทางการศึกษา มีการศึกษาขั้นพื้นฐานวิชาดนตรีนาฏศิลป์ในโรงเรียนชั้นพื้นฐานของลาว ปรากฏพบในปัจจัยการปรับปรนด้านการฟ้อนให้เกิดความสวยงามและได้รับการถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนมากขึ้น ลีลาท่าฟ้อนร่าผ่านระบบการศึกษาในชุมชนหรือโรงเรียนได้เกิดปัจจัยการแสดงโดยสอดคล้องเชื่อมโยงปัจจัยทางด้านการศึกษาก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จากปัจจัยด้านนี้แสดงให้เห็นถึงลักษณะของท่าฟ้อนที่มีความปรับปรนเปลี่ยนแปลงไปตามบริบท เกิดลักษณะของการเลียนแบบจากสื่อต่างๆ เช่น เทป ซีดี วีดีโอ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันนี้มีอินเทอร์เน็ตเข้ามา ช่องทางการใช้ YouTube เข้ามามีบทบาทในสังคมวัฒนธรรมของลาวทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมมีการนำสิ่งฟ้พบเห็นมาประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมตน

ภาพที่ 3 การฟ้อนประกอบทำนองการขับลำคอนสรวน ในพิธีเปิดงานบุญนมัสการพระธาตุอิงฮัง โดยนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยพะเยา

ปัจจัยความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมอื่น ท่าฟ้อนของการแสดงประกอบทำนองลำคอนสรวนนั้นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดจากวัฒนธรรมอื่นโดยบริบทพื้นที่ของแขวงพะเยานะเขตนั้นเป็นชายแดนที่มีกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างไทย จึงได้รับอิทธิพลจากประเทศไทยทำให้การฟ้อนรำตามประเพณีแบบดั้งเดิมที่ค่อนข้างอิสระเปลี่ยนเป็นมีรูปแบบที่ชัดเจนและมีการประดิษฐ์ท่าฟ้อนใหม่ๆ ให้มีความซับซ้อนแปลกตาจากเดิมมากขึ้น และที่เห็นได้ชัดคือการลุกขึ้นยืนลำเพื่อให้เกิดความคล่องตัวของท่าฟ้อนรำได้มากขึ้นด้วย อีกทั้งแรงงานคนในพื้นที่ได้เข้ามาทำงานที่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงพร้อมทั้งการนำเอาทำนองดังกล่าวเข้ามาใช้ในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดลักษณะของการหยาบและและการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเกิดขึ้น ดังจะเห็นได้จากลักษณะของท่าฟ้อนที่มีการเปลี่ยนแปลงตามทฤษฎีการปรับปรนในปัจจัยต่างๆ ที่กล่าวมา

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมนิยมสู่ระบบกลไกตลาดทุนนิยมปี 2529 ไม่ได้หมายความว่าประธานประเทศ พรรคประชาชนปฏิวัติลาวละทิ้งเป้าหมายของเราโดยสิ้นเชิงแต่เพื่อเป็นการพัฒนาไปตามขั้นตอนเศรษฐกิจจำเป็นต้องผ่านกระบวนการทุนนิยมเพื่อระดมทุนและสะสมเทคโนโลยีความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ (สุรชัย ศิริไกล, 2542)

ลาวดั้งเดิมหลังจากการเปลี่ยนแปลงการเมืองตั้งแต่ปี ค.ศ. 1875 พบว่าในยุคที่ลาวมีการปกครองที่เป็นพระมหากษัตริย์หรือเจ้ามหาชีวิตนักดนตรีได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ส่งผลให้เกิดการพัฒนาการสร้างสรรค์การเรียกร้องเอกราช หลังการเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสได้เกิดการเรียกร้องเอกราชทำให้ดนตรีลาวเดิมถูกนำไปเชื่อมโยงกับบทเพลงปฏิวัติหลังยุคสงครามเย็นดนตรีลาวเดิมได้รับการดูแลเพิ่มมากขึ้นมีการจัดตั้งโรงเรียนองค์กรรับผิดชอบแต่การที่ถูกทอดทิ้งมาเป็น

ระยะเวลาอันยาวนานทำให้เกิดความต่อเนื่องและทำให้เกิดการขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นไป (เฉลิมศักดิ์ พิภุศลศรี, 2551) จากที่กล่าวมายุคการปฏิวัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวแสดงให้เห็น ถึงระบบอุปถัมภ์ของกษัตริย์ส่งเสริมในการพัฒนาและสร้างสรรค์โดยเรียกร้องหลังจากการเป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสในการเรียกร้องเอกราช ทำให้ดนตรีลาวเดิมถูกไปเชื่อมโยงกับบทเพลงปฏิวัติหลังยุคสงครามเย็นทำให้มีการฟื้นฟูขึ้นโดยจากการจัดตั้งโรงเรียนเป็นองค์กรรับผิดชอบส่งผลถึงลักษณะของการขับลำดั้งเดิมแขวงสะหวันนะเขตได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐในช่วงระยะเวลาของการเรียกร้องเอกราช เพราะเนื่องจากว่าเป็นการปลุกกระตมพื้นฐานของสำนึกความรักชาติในบริบทของการขับลำดังกล่าวไปใช้เพื่อให้เกิดการส่งสารเกี่ยวกับการเรียกร้องสิทธิเสรีภาพในการแต่งกลอนลำผญามากขึ้น หากแต่เดิมหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองทำให้ถูกทอดทิ้งเป็นระยะเวลาอันยาวนานทำให้เกิดช่วงระยะขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นไป แสดงผลถึงการทิ้งร้างทางด้านการสนับสนุนตามนโยบายรัฐชาติ ซึ่งถือเป็นวิกฤติทางวัฒนธรรมในระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งมีนโยบายการถ่ายทอดใหม่ซึ่งเป็นยุค “จินตนาการใหม่” ของนโยบายรัฐชาติ สปป. ลาว ในปีคริสต์ศักราช 1986 หรือ พ.ศ. 2529 เป็นต้นมาได้มีการสนับสนุนตามนโยบายจินตนาการใหม่ เปิดประเด็นโลกและการนำเสนอในรูปแบบการปกครองที่มีแผนการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนไปจากเดิม โดยมีแนวทางการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรมดังกล่าวให้เห็นเป็นรูปธรรมมากขึ้น ส่งผลถึงการสนับสนุนและการสร้างสรรค์ตามนโยบายของรัฐชาติลาวได้อย่างชัดเจนทำให้มีการพัฒนารูปแบบทางด้านการแสดงศิลปะและวัฒนธรรมโดยเฉพาะการขับลำอันเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติอันเป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรมดั้งเดิม มีการพัฒนาให้เป็นองค์ประกอบการใช้ร่วมกับประเพณีประดิษฐ์สร้างเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และความเข้าใจสามารถปรับเปลี่ยนตามบริบทเนื้อหาในเทศกาลหรือบุญต่าง ๆ เกิดขึ้นในภูมิภาคสะหวันนะเขต โดยรูปแบบมีการปรับปรุงให้เกิดการสร้างสรรคในมิติใหม่ที่แปลกแตกต่างจากเดิมโดยที่ลักษณะการตั้งวงของผู้แสดงมีลักษณะทั้งสองแบบในการร่วมสมัย กล่าวคือลักษณะของการนั่งพ้อนและนั่งขับลำพร้อมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงตามบริบทเนื้อหาอันนั้นๆ ตามนโยบายจินตนาการใหม่ของรัฐบาลในการประกอบสร้างประเพณีวัฒนธรรมการขับลำเป็นส่วนหนึ่งสำคัญจัดมหรสพให้เกิดความสนุกสนาน ทั้งเกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้ การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ รมรงค์เรื่องต่างๆตามนโยบายรัฐบาลในช่วงระยะเวลานั้นๆ แม้แต่กระทั่งการปรับเปลี่ยนปรับปรุงในรูปแบบต่างๆ ให้เกิดขึ้นตามบริบทของเจ้าภาพที่ว่าจ้างด้วย

ทางด้านสุนทรียภาพของการขับลำและการพ้อนรำประกอบทำนองลำนั้น มีลักษณะการใช้ถ้อยคำภาษาที่มีความลึกซึ้งมุ่งเน้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกมากกว่าข้อเท็จจริง อาจกล่าวได้ว่าในสิ่งที่มีความหมายตรงกันการกล่าวความเกินความจริงหรือเปรียบเทียบกับตำนานนิทานและวรรณคดีของเก่าจะต้องมีความหมายลึกซึ้งซ่อนอยู่ (เจริญชัย ชนไฟโรจน์, 2547: 1-12) สุนทรียศาสตร์การขับลำแขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว เป็นการขับลำและต่อมามีการพ้อนประกอบทำนองลำ ซึ่งดั้งเดิมแล้วเป็นลักษณะ การบรรยายพื้นฐานที่กล่าวถึงความงดงามของภาษาสัมผัสและลักษณะของคำผญา ที่เป็นอภิปรัชญาโดยรวมซึ่งสอดแทรกวิถีชีวิตความเป็นอยู่คำชนบประเพณีวัฒนธรรมเกิดความงดงามทางด้านภาษาดั้งเดิม โดยการคุณลักษณะของการนั่งขับลำและพ้อนให้เกิดความงดงามในรูปมิติของ

รากเหง้าพื้นฐานวัฒนธรรมดั้งเดิม ส่งผ่านถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองในยุคของ 2518 ความงดงามของการขับลำยังคงอยู่ แต่รูปแบบบางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงตามบทประพันธ์เพื่อประกอบการขับลำ การส่งสารให้เกิดการรักษาแนวร่วมความรักชาติ การเปลี่ยนแปลงของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นส่วนหนึ่งของกระบอกเสียง ทำให้การขับลำเป็นที่นิยมในแขวงสะหวันนะเขต เกิดมิติใหม่ในการปรับปรนเปลี่ยนแปลงด้านเนื้อหาบทกลอนลำ หากแต่ยังคงลักษณะความงดงามจ่องทำนองในแบบอดีตดั้งเดิมไว้อย่างครบถ้วน จนกระทั่งระยะเวลาการประกาศยุคจินตนาการใหม่ตามนโยบายรัฐบาล ในปี 2529 ซึ่งรัฐบาลประกาศยุคจินตนาการใหม่ นโยบายรัฐชาติลาวเกิดการเปลี่ยนถ่ายระบบเศรษฐกิจการเมืองการปกครอง ทำให้สุนทรียภาพของศิลปะมีการเปลี่ยนแปลงตามวิถีชีวิตบริบททางด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมการประดิษฐ์และวัฒนธรรมของการสร้างชาติซึ่งประกอบทางด้านงานเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ทำให้เกิดมิติทางด้านการฟ้อนรำและการขับลำซึ่งเดิมเป็นการนั่งฟ้อนและนั่งขับลำแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางด้านของการนำเสนอพื้นที่และการใช้ร่างกาย ที่ส่งผลถึงกระบวนการทางด้านการถ่ายโอนความรู้สึกลงและการนำเสนอรูปแบบทางวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงจากเดิม ทำให้มีการปรับปรนเปลี่ยนแปลงไปชื่นชมความงามที่มีลักษณะของการฟ้อนที่มีความซับซ้อน มีการออกแบบท่าฟ้อนใหม่ๆ การขับลำที่มีลักษณะมาเป็นการยืนแสดงการขับลำพร้อมฟ้อนประกอบทำนองการลำ มีการฟ้อนออกท่วงท่าตีบทตามอารมณ์และเนื้อหาของกลอนลำ และพบว่าอิทธิพลของวัฒนธรรมส่วนกลางของสำนักวัฒนธรรมลาวพร้อมทั้งวัฒนธรรมของอื่นๆตามมาด้วย โดยเป็นไปตามเทคโนโลยีที่เจริญก้าวหน้า มีสื่อดิจิทัลต่างๆ เกิดมิติใหม่สร้างความแตกต่างทางสุนทรียศาสตร์ที่สวยงาม ตื่นตา ตื่นใจมากขึ้น จากเดิมเป็นการนั่งฟ้อนเป็นการยืนฟ้อนเห็นลักษณะของการเอี้ยวตัวการกอดตัวกันใช้จังหวะเข้าข้อทำให้เกิดความสวยงามตามจังหวะเนื้อเพลงในการขับ ลำมากขึ้น พร้อมทั้งพบบางท่ามีลักษณะการใช้เท้าและลำตัวที่เป็นจังหวะบาสะโลบเข้ามา ซึ่งปรากฏเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมจากวัฒนธรรมใหม่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ซึ่งลาวได้รับอิทธิพลจากฝรั่งเศส มาผสมผสานเกิดความลงตัว ส่งผลให้เกิดความงดงามที่แปลกแตกต่างไปจากเดิมแต่ยังคงพื้นฐานของการอนุรักษ์วัฒนธรรมตัวเดิมไว้อย่างครบถ้วน หรือบางครั้งก็อาจมีทั้งรูปแบบดั้งเดิมและแบบใหม่ที่พบเห็นในปัจจุบันปะปนกันไปตามบริบทของเนื้อหาตามแต่ผู้ว่าจ้างหรือผู้จัดงาน

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

ประเด็นที่น่าสนใจสำหรับการเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อยอดต่อไป คือ ศึกษาและรวบรวมบทเพลงและการแสดงพื้นบ้านพื้นถิ่น จัดทำเนียบศิลปินหมอลำและเพลงพื้นบ้านพื้นถิ่น ศึกษาการแสดงการขับลำพื้นบ้านพื้นถิ่นอื่น ๆ ศึกษาหลักในการประพันธ์กลอนลำ ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ ศึกษาแนวทางในการพัฒนาการแสดงพื้นถิ่นขับลำสี่จังหวะ แขวงสะหวันนะเขต สปป.ลาว รวมถึงภาคอีสานของประเทศไทย

เอกสารอ้างอิง (References)

- เกษม มานะรุ่งวิทย์. (2559). กระบวนการสร้างผ้าทอลาวสู่การค้าในยุคจินตนาการใหม่. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- จำปาทอง โพธิ์จันทิราช. (2551). การปรับตัวความเชื่อทางศาสนา และความสัมพันธ์เชิงอนาจารระหว่างหญิงชายชนเผ่ากัมพูคริสต์ : กรณีศึกษาบ้านทุ่งนามิ เมืองปากกะดิง แขวงบอลิคำไซ สปป. ลาว. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสตรีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. (2547). เคล็ดลับการสร้างสรรค์ทำนองลำ. การประชุมสัมมนาทางวิชาการ ครั้งที่ 5. วันที่ 5-6 กุมภาพันธ์ 2547. ณ อาคารภูมิพลสังคีตวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา นครปฐม.
- เฉลิมศักดิ์ พิกุลศรี. (2551). ดนตรีลาวเดิม. ขอนแก่น: ศูนย์วิจัยพลศึกษาสังคมกลุ่มน้ำโขง มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- นิธิ เอี้ยวศรีวงศ์. (2543). นาฏกรรมกับการสื่อความหมายและอนาคต เบิกโรงข้อพิจารณา นาฏกรรมในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปณิตา สระวาสี. (2559). ลาว-สถานการณ์กลุ่มชาติพันธุ์ในลาว : ฐานข้อมูลสังคม-วัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วีรยุทธ สีคุณหลิว. (2559). ดนตรีผู้ไทย แขวงสะหวันนะเขต สปป. ลาว. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุรัชย์ ศิริไกร. (2542). การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองของลาว. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.
- คำสิด พรหมมะจัน. (2560, 8 ธันวาคม). หัวหน้าแผนงานแถลงข่าวและวัฒนธรรมแขวงสะหวันนะเขตและครูภูมิปัญญา นักประพันธ์เพลง. (บทสัมภาษณ์).
- รัศมี กะลอกทอง. (2561, 30 กรกฎาคม). หมอลำ. บ้านซอก แขวงสะหวันเขต สปป. ลาว. (บทสัมภาษณ์).